

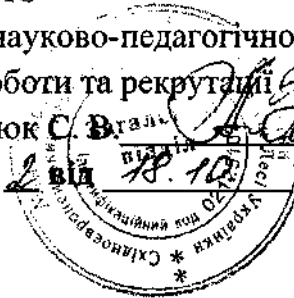
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра нової та новітньої історії України

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації

проф. Гаврилюк С. В.

Протокол № 1 від 18.10.2017 р.

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

підготовки бакалавра

спеціальності 053 «Психологія»

освітньої програми «Психологія», «Практична психологія»

Програма навчальної дисципліни «Історія та культура України» підготовки бакалавра, галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 053 «Психологія», за освітніми програмами «Психологія», «Практична психологія»

Розробник: Пришляк В.В., кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри нової та новітньої історії України

Рецензент: Шабала Я.М. доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри археології, давньої та середньовічної історії України

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри нової та новітньої історії України

Протокол № 3 від 2 жовтня 2017 р.

Завідувач

кафедри: (проф. Баран В.К.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол № 2 від 4 жовтня 2017 р.

Голова науково-методичної комісії історичного

факультету: (доц. Карліна О.М.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Протокол № 2 від 18.10. 2017 р.

© Пришляк В.В., 2017 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Програма дисципліни для студентів денної форми спеціальності 053 «Психологія» за освітніми програмами «Психологія», «Практична психологія» навчання подана у таблиці 1.

Таблиця 1.

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	05 Соціальні та поведінкові науки 053 – Психологія «Психологія», «Практична психологія» Бакалавр	Нормативна
Кількість годин/кредитів <u>120/4</u>		Рік навчання – <u>І рік</u>
		Семестр – <u>2-ий</u>
		Лекції – <u>28 год.</u>
ІНДЗ: <u>немає</u>		Практичні (семінарські) <u>24 год.</u>
		Лабораторні – <u>0 год.</u>
		Індивідуальні – <u>0 год.</u>
	Самостійна робота – <u>60 год.</u>	
	Консультації – <u>8 год.</u>	
	Форма контролю: <u>екзамен</u>	

Програма дисципліни для студентів заочної форми навчання спеціальності 053 «Психологія» за освітньою програмою «Психологія» подана у таблиці 2.

Таблиця 2.

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма навчання	05 Соціальні та поведінкові науки 053 – Психологія «Психологія», «Практична психологія» Бакалавр	Нормативна
Кількість годин/кредитів <u>120/4</u>		Рік навчання – <u>І рік</u>
		Семестр – <u>2-ий</u>
		Лекції – <u>8 год.</u>
ІНДЗ: <u>немає</u>		Практичні (семінарські) <u>6 год.</u>
		Лабораторні – <u>0 год.</u>
		Індивідуальні – <u>0 год.</u>
	Самостійна робота – <u>92 год.</u>	
	Консультації – <u>14 год.</u>	
	Форма контролю: <u>екзамен</u>	

2. Мета та завдання навчальної дисциплін

2.1. Метою викладання навчальної дисципліни *“Україна в європейському історичному та культурному контекстах”* є ознайомлення студентів із багатовіковим минулим нашої Вітчизни у сукупності суспільних і культурних явищ і подій, у їхньому поступальному розвитку, насамперед з історичними закономірностями і процесом становлення та розвитку української держави з найдавніших часів до наших днів у європейському історичному контексті.

2.2. Основними завданнями вивчення дисципліни *“Історія та культури України”* є

- дати студентам знання про основні напрямки, тенденції та закономірності становлення й розвитку української державності, розкрити їх органічну єдність і водночас специфіку в контексті світової цивілізації;

- ознайомити студентів із новітніми досягненнями української історичної науки;

- навчити студентів вільно оперувати історичними та культурологічними категоріями й поняттями та розуміти їх генезу;

- сформувати у студентів уміння самостійно виявляти, вивчати й аналізувати історичні та культурні процеси, події та явища;

- виховувати у студентів почуття патріотизму, пошани до історичного минулого свого народу.

2.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основні періоди історичного минулого України, зміст головних подій в кожному з них, їх вплив на українську історію;

- визначальні риси суспільно-політичного та культурного розвитку українських земель, пов'язані з державотворчими процесами;

- вплив внутрішніх чинників на перебіг політичних, соціально-економічних та культурних процесів в Україні;

- базові поняття курсу.

вміти :

- характеризувати здобутки українського народу у галузі політичної історії, матеріальної та духовної культури, показувати їх світове значення;
- аналізувати сутність державотворчих процесів, закономірним підсумком яких стало проголошення незалежності України у серпні 1991 року;
- усвідомлювати важливість єдності українського суспільства для реалізації зусиль, пов'язаних з подальшим утвердженням незалежної України та входженням її як рівноправного партнера у світову спільноту, передовсім у ЄС.

Форма навч.	Курс	Семестр	Загальний обсяг годин	Кількість годин				Підсумковий контроль
				Лекції	Практ. заняття	Сам. робота	Конс.	
Денна	I	1	120	28	24	60	8	Екзамен

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Історія та культура України в європейському контексті від найдавніших часів до середини XVII ст.

Лекція 1. Вступна лекція (2 год.)

- Предмет і завдання курсу “Україна в європейському історичному та культурному контекстах”.
- Україна і Європа: визначення території та періодизація історії та культури.
- Історіографічний огляд.
- Сучасний стан вивчення історії та культури України: традиції і перспективи досліджень.

. Предмет, мета і завдання, методологія курсу. Назва, символіка, територія і кордони України. Історія та культура України в системі гуманітарних знань. Поняття та історичний розвиток термінів “культура” та “менталітет”. Критерії історичної типології культури: соціально-економічний, природно-біологічний, політичний, релігійний, світоглядний, ментальний, художньо-мистецький. Джерела з історії української історії та культури, їх класифікація. Літописання. Історіографія української історії (В. Антонович – М. Грушевський – І. Крип'якевич), історії української культури (Д. Антонович, М. Семчинський та

ін.). Концепції походження українців та української культури. Критерії періодизації історії української історії та культури.

Лекція 2. Київська держава (2 год.).

- Історичні джерела.
- Рюриковичі. Три періоди політичної історії Київської Русі: від Олега до Мстислава.
- Культурний феномен Київської держави.

Загальна характеристика історичного періоду. “Повість временних літ” про слов’янські племена XI ст. Утворення Київської Русі. Норманська теорія походження Русі: прихильники і противники. Династія Рюриковичів. Три періоди політичної історії Київської Русі. Язичництво. Пантеон головних божеств (Дажбог, Хорс, Перун, Велес, Сварог, Стрибог, Мокош, Даная, Симаргл та ін.). Запровадження християнства та його значення для історії та культури Руської землі. Духовне життя русичів. Київська Русь у процесі взаємовпливу культур Заходу і Сходу. Запровадження християнства та його значення для еволюції культури. Походження давньоруської мови, її місце серед інших слов’янських мов. Слов’янські азбуки: кирилиця і глаголиця. Слов’янські просвітителі Кирило і Мефодій. Освіта на Русі. Школи: державні, кафедральні, монастирські. Києво-Печерський монастир і Софійський собор як осередки освіти. Бібліотеки (бібліотека Ярослава Мудрого). Перекладна і оригінальна література. Літописання. Книжкова мініатюра. Обрядова поезія, прислів’я, заговори, народні пісні, казки, билини. Природничі науки: астрономія, біологія, географія, медицина (Агапіт, Алімпій). Архітектура і живопис. Типи, будова храмів. Софійський собор, Десятинна церква у Києві. Фрески, мозаїка, іконопис. Ремесла у Київській Русі. Ткацтво, килимарство та вишивка. Прикраси, техніка їх виготовлення (зернь, скань, перегородчата емаль, чернь). Зброя. Музична культура. Київська Русь як культурний центр Європи. Вплив скандинавських, візантійських та східних культур. Монголо-татарська навала і руйнування культурних здобутків Руської землі.

Лекція 3. Галицько-Волинська держава (2 год.).

- Феодальна роздрібненість: розпад чи консолідація?
- Утворення та піднесення Галицько-Волинського князівства.
- Суспільно-політичний устрій, зовнішня та внутрішня політика “Королівства Русі”.

Визначення і характеристика історичного періоду “феодальної роздрібненості”. Політична історія Галицького і Володимирського князівств до об’єднання. Володимирський князь Роман Мстиславич. “Конституційний проект” князя Романа Мстиславича. Данило і Василько Романовичі. Протистояння монголо-татарській навалі. Коронування Данила Романовича у Дорогичині 1253 р. Чотири столиці “Королівства Русі”: Галич – Холм – Львів – Володимир. Культура Галицько-Волинського князівства. Писемність і освіта. Шкільна справа за часів Володимира та Ярослава Осмомисла. Школи єпископських кафедр, монастирські школи. Самоосвіта. Літературні пам’ятки. Центри літописання (Галич, Володимир, Любомль). Галицько-Волинський літопис. Містобудування. Церковна архітектура доби Галицько-Волинського князівства (Успенський собор у Галичі, Успенський собор у Володимирі). Живопис, художні ремесла. Реміснича справа (ковальство, гончарство, ювелірна справа). Роль Галицько-Волинського князівства у збереженні та розвитку староруської культури.

Лекція 4. Українські землі у складі Великого князівства Литовського (2 год.).

- ВКЛ, Руське і Жемайтійське – феодальна поліетнічна держава. Інкорпорація ВКЛ Волині та Надніпрянщини.
- Боротьба проти Золотої Орди, Тевтонського ордену та турецько-татарської загрози.
- Правовий статус українських земель у складі ВКЛ.

Загальна характеристика історичного періоду. Національно-культурні процеси

у Великому князівстві Литовському. Особливості культурних процесів литовської доби. Мова як засіб консолідації українського етносу. Пересопницьке Євангеліє. Полемічна література. Розвиток освіти. Братські школи (Львівська, Київська, Луцька,). Острозька академія. Рукописна книга. Переписування книг. Література. Літописи та хроніки. Початки кириличного друкарства. Франциск Скорина і його послідовники. Архітектура та будівництво. Фортеці-замки у Луцьку, Львові, Крем'янці, Дубно, Кам'янці на Поділлі. Наукові знання. Розвиток філософських роздумів. Правознавчі документи Великого князівства Литовського. Зародження театру. Музичне та пісенне мистецтво. Історичне значення культурного розвитку українського народу литовської доби.

Лекція 5. Українські землі Речі Посполитої XVI – першої половини XVII ст. (2 год.)

- Польська експансія на українських землях. Люблінська та Берестейська унії.
- Запорозька Січ. Перші періоди козацької ери в Україні.
- Народні рухи та козацькі війни.

Загальна характеристика історичного періоду. Експансія Польської Корони на Галицьку і Подільську землі. Особливості політичних і культурних процесів за польської доби. Люблінська унія 1569 р. та її наслідки. Берестейська церковна унія 1596 р. Перше українське культурно-національне відродження другої половини XVI – першої половини XVII ст. Реформаційний рух. Протестантизм: кальвінізм, соціанство в Україні. Мова як засіб консолідації українського етносу. Пересопницьке Євангеліє. Полемічна література. Розвиток освіти та книговидання. Іван Федоров (“Апостол”, Острозька Біблія). Архітектура та будівництво. Православні і католицькі храми. Готика. Образотворче і декоративно-ужиткове мистецтво. Малярські осередки. Іконопис. Скульптура. Наукові знання. Розвиток філософських роздумів. “Українні” воєводства Речі Посполитої. Теорія Великого християнсько-мусульманського кордону і причини виникнення українського козацтва. Перші козацькі війни.

Змістовий модуль 2. Українська історія та культура у європейському вимірі нового та новітнього часу

Лекція 6. Визвольна війна в Україні середини XVII ст. (Хмельниччина 1648–1657 рр.) (2 год.).

- Передумови, причини та характер Хмельниччини.
- Зиновій Богдан Хмельницький: політичний портрет.
- Перші перемоги: від Жовтих Вод до Замостя. Збаразько-Зборівська кампанія 1649 р. “Реєстр Війська Запорозького”.
- Битва під Берестечком та інші бої.
- Переяславсько-Московська угода 1654 р.
- Віленське перемир’я 1656 р. Останні дні та смерть Богдана Хмельницького 1657 р.

Загальна характеристика історичного періоду. Історичні передумови, суспільно-політичні, релігійно-конфесійні, соціально-економічні та історико-психологічні причини Хмельниччини. Особливості політичних і культурних процесів в ході Національно-визвольної війни. Типологізація Української національної революції середини XVII ст. Вплив Хмельниччини на культурний процес.

Лекція 7. Руїна (2 год.).

- Геополітичні причини Руїни.
- Іван Виговський. Гадяцький трактат.
- Юрій Хмельницький. Переяслав – 2.
- Чорна рада 1663 р.
- Гетьман Петро Дорошенко – “сонце Руїни”.
- Гетьманування Д. Многогрішного та І. Самойловича.

Загальна характеристика історичного періоду. Політична культура української шляхти та козацтва. Зовнішньополітичні та внутрішні причини Руїни як системної кризи в Українській козацькій державі. Еліта козацької України в пошуках політичної легітимації між Московським царством, Річчю Посполитою і Оттоманською Портою. Політична конкуренція в середовищі козацької старшини. Вплив Руїни на культурний процес.

Лекція 8. Гетьманщина та інші українські землі в останній чверті XVII – 80-х рр. XVIII ст.: від Івана Мазепи до Кирила Розумовського і ліквідації Запорозької Січі (2 год.)

- Політична історія козацького Гетьманату:
  - 1) Гетьманат доби Івана Мазепи (липень 1687 р. – вересень 1709 р.).
  - 2) Гетьманування Пилипа Орлика на вигнанні (квітень 1710 р. – травень 1742 р.).
  - 3) Українська козацька держава за гетьманування Івана Скоропадського та Павла Полуботка (листопад 1708 р. – грудень 1724 р.).
  - 4) Гетьманщина наприкінці 20-х – на початку 60-х рр. XVIII ст.: від Данила Апостола до Кирила Розумовського (жовтень 1727 р. – листопад 1764 р.).
- Ліквідація автономії Гетьманщини у 70-х – 80-х рр. XVIII ст.
- Гайдамацький рух на Правобережній Україні в XVIII ст. Коліївщина 1768 р. Опришки.
- Запорозжя в XVIII ст. Ліквідація Запорозької Січі 1775 р.

Загальна характеристика історичного періоду. Політична культура козацької старшини. Гетьманщина і Російська імперія: політичний конфлікт. Меценатство козацької старшини. Гетьмани та генеральна старшина як політичні та культурні діячі. Російсько-турецькі війни і козацтво. Гайдамацький рух на Правобережжі. Опришки в Карпатському регіоні. Проблема соціального бандитизму. Вольності Війська Запорозького низового періоду Нової (Покровської) Січі 1734–1775 рр. Запорозькі зимівники. Причини ліквідації Запорозької Січі та подальша доля запорожців.

Лекція 9. Культурне життя українських земель у XVI – XVIII ст. (2 год.)

- Вплив політичних чинників на формування ментальності українського народу.
- Освіта, наука, книгодрукування у XVI – першій половині XVII ст.
- Друга половина XVII – XVIII ст. Феномен козацького бароко: архітектура, малярство, музика, література.
- Історизм українського фольклору козацько-гетьманської доби.

Гетьманщина і українське бароко. Києво-Могилянський колегіум та академія.

Містобудування, архітектура (І. Григорович-Барський, С. Ковнір, Й.-Г. Шедель). Становлення українських малярських шкіл (Жовківська, Чернігівська, Новгород-Сіверська). Портретний живопис, його особливості. Театр і драматургія. Музичне мистецтво (Д. Бортнянський М. Березовський, А. Ведель). Хоровий спів. Канти. Музичні цехи. Розвиток наукових знань. Граматика. Риторика. Діалектика. Математика. Астрономія. Філософія. Український вплив на російську культуру. Від “Русі” до України. Літературні процеси (К. Зиновійв, Д. Братковський). Усна народна творчість. Пам’ятки та історична правдивість фольклору козацько-гетьманської доби.

Лекція 10. Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій (кінець XVIII – початок XX ст.) (2 год.).

- Українське “довге” XIX століття.
- Перша хвиля українського національного відродження:
- а) “Руська трійця” і Тарас Шевченко;
- б) російські та польські визвольні рухи;
- в) Кирило-Мефодіївське товариство;
- г) громадівський рух на Наддніпрянщині;
- д) особливості суспільно-політичного руху Східної Галичини: москвофіли, народовці, радикали.
- Економічний розвиток Наддніпрянської України і західноукраїнських земель. Аграрні реформи.

Загальна характеристика історичного періоду. Українське національне відродження., його періодизація. Стан суспільної свідомості. Національна самоідентифікація. Заборонні укази царського уряду стосовно української мови (Валуєвський циркуляр, Емський указ). Освіта. Роль університетів. Письменники та формування української літературної мови: І. Котляревський, Г. Квітка-Основ’яненко, М. Шашкевич, Т. Шевченко, П. Куліш, М. Драгоманов, І. Франко. Розвиток науки. Наукове товариство імені Шевченка (НТШ). Українське мистецтво.

Лекція 11. Українська революція 1917–1921 рр. (2 год.)

- Перша світова війна і Лютнева революція в Росії: впливи і наслідки для України.

- Українська Центральна Рада. Михайло Грушевський. Українська Народна Республіка.
- Українська Держава – Гетьманат Павла Скоропадського 1918 р.
- УНР доби Директорії. Симон Петлюра.
- ЗУНР. Євген Петрушевич.
- УСРР періоду “воєнного комунізму”.

Загальна характеристика історичного періоду. Національно-культурне будівництво в добу Української Центральної Ради. Війна з більшовицькою Росією. Заходи та успіхи Української Держави – Гетьманату Павла Скоропадського в культурній сфері. Соціокультурна ситуація в Директорії УНР. ЗУНР, її зовнішня і внутрішня політика. Українсько-польська війна. Формування УГА. Злука УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. Українізація школи. Українське книгодрукування, преса, мистецьке, церковно-релігійне життя.

Лекція 12. Україна у міжвоєнний період (1921 –1939 рр.) (2 год.)

- Національна політика та культурне будівництво у радянській Україні у 1920–1930-х рр. Українізація: досягнення і складнощі.
- Голодомор 1932–1933 рр.: причини і наслідки.
- Західна Україна: політика і суспільство.
- Карпатська Україна 1938–1939 рр.

Загальна характеристика історичного періоду. Культурні процеси в УСРР у 20–30 роки ХХ ст. Поняття українізації та її значення для культурного процесу. Розвиток освіти та науки. Літературні процеси. Театральне, образотворче, музичне мистецтва. Становлення українського кіномистецтва. О. Довженко. Кінець українізації. Репресії проти української культури. Знищення УАПЦ. Політика Польщі, Чехословаччини, Румунії в культурних процесах щодо національних меншин на західноукраїнських територіях. Національно-культурні центри. Товариство “Просвіта” і її роль в духовному і культурному розвитку українців. Діяльність НТШ в 1919 – 1939 рр. Заснування і діяльність Українського таємного університету у Львові. Театральне та музичне мистецтво. Церковно-громадський рух. Митрополит А. Шептицький і його роль у культурному житті Західної України. Боротьба політичних партій, громадських товариств та організацій за відродження національної культури.

Лекція 13. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.) (2 год.)

- Радянсько-німецькі договори 1939 р. “Золотий вересень”. Радянізація Західної України.
- Україна у подіях 1941–1942 рр. на німецько-радянському фронті.
- Окупаційний режим і розгортання антинацистського Руху Опору. Українська повстанська армія (УПА).
- Визволення України від гітлерівських загарбників у 1943–1944 рр. Втрати і уроки України у Другій світовій війні.

Загальна характеристика історичного періоду. . Заходи радянської влади щодо розвитку культури в західноукраїнських землях у 1939–1941 рр. Німецька окупаційна політика у соціокультурній сфері в Україні. Шкільництво та шкільна політика в Райхскомісаріаті “Україна” та Генеральному губернаторстві 1941–1944 рр. Професійна освіта. Видавнича справа та преса. Руйнація культурних установ, втрата культурних цінностей України під час гітлерівської окупації.

Українське культурне життя в евакуації. Внесок української творчої інтелігенції у боротьбу із нацистськими загарбниками.

Культурна політика ОУН та УПА в програмних документах і матеріалах періоду Другої світової війни. “Здобудеш Українську державу або загинеш у боротьбі за неї”: Улас Самчук, Олена Теліга, Олег Ольжич (Кандиба), Ніл Хасевич. Мистецтво як зброя.

Лекція 14. Україна у післявоєнні роки та в період незалежності (2 год.)

- Післявоєнна відбудова і розвиток у другій половині 1940-х–першій половині 1980-х рр. Хрущовська “відлига” і брежнєвський “застій”.
- Горбачовська “перебудова” і розпад Радянського Союзу.
- Проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р.
- Економіка і культурне будівництво незалежної України.
- Сучасна Україна у системі міжнародних відносин.

Загальна характеристика історичного періоду. Складнощі у розвитку другої половини 1940-х – першої половини 1950-х рр. Львівський собор та ліквідація УГКЦ. Репресивно-каральна політика проти УПА. Політико-ідеологічні кампанії проти української інтелігенції у перші повоєнні роки. “Жданівщина”, “Справа лікарів”, “Лисенківщина”. Освітня система у повоєнний період. Громадське

пробудження і початки національного відродження. Рух шістдесятників та його визначні представники. Реформування народної освіти. Вища і професійна школа. Особливості театрального і музичного мистецтва. Постановня українського телебачення. Нові напрямки в образотворчому мистецтві. Декоративно-ужиткове мистецтво. Адміністративне утвердження атеїзму.

Нові прояви тоталітаризму у національно-культурній, духовній сферах. Літературно-мистецьке життя. Дисидентський рух. Українська Гельсінська група. Відновлення Української греко-католицької та і Української автокефальної православної церков. Новітнє російщення. Теорія злиття націй та її втілення. Мовні наслідки демографічних змін. Суперечності розвитку історичної науки в період “застою”. Українське поетичне кіно. Новий виток розвитку української музики: В. Івасюк, В. Зінкевич, Н. Яремчук, С. Ротару та ін. Фестивалі “Червона рута”.

Законодавство незалежної України у царині освіти, науки і культури. Державний статус української мови. Гарантування прав розвитку мов національних меншин. Освіта в Україні. Запровадження системи державного ліцензування і акредитації вузів. Гуманітаризація та гуманізація освіти у СНУ імені Лесі Українки.

Наукове життя. Розбудова та діяльність установ Національної академії наук України. Літературно-мистецьке життя. Негативний вплив економіки на функціонування установ культури. Комерціалізація культури. Стан кіномистецтва. Театральна справа. Музеї. Музична культура. Благодійна діяльність у сфері культури в Україні.

4. Структура навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин, відведених на:				Усього
	Лекції	Семинари	Самостійну роботу	Консультації	
Змістовий модуль 1. Історія та культура України у європейському контексті від найдавніших часів до середини XVII ст.					
Тема 1. Вступ. Історія та культура України у європейській системі гуманітарних знань	2		4		6
Тема 2. Київська держава	2	2	4	1	9
Тема 3. Галицько-Волинська держава	2	2	4	1	9

Тема 4. Українські землі у складі Великого князівства Литовського	2	2	4	1	9
Тема 5. Українські землі Речі Посполитої XVI – першої половини XVII ст.	2	2	4	1	9
Змістовий модуль 2. Українська історія та культура у європейському вимірі нового та новітнього часу					
Тема 6. Національно-визвольна війна в Україні середини XVII ст. (Хмельниччина 1648–1657 рр.)	2	2	4		8
Тема 7. Руїна	2		4	1	7
Тема 8. Гетьманщина та інші українські землі в останній чверті XVII– 80-х рр. XVIII ст.	2	2	4		8
Тема 9. Культурне життя українських земель у XVI–XVIII ст.	2		4	1	7
Тема 10. Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій (кінець XVIII – початок XX ст.)	2	2	4		8
Тема 11. Українська революція 1917–1921 рр.	2	2	4	1	9
Тема 12. Україна у міжвоєнний період (1921–1939 рр.)	2	2	4		8
Тема 13. Україна в роки Другої світової війни (1939–1945 рр.)	2	2	4		8
Тема 14. Україна у післявоєнні роки та в період незалежності	2	2	4	1	9
Тема 15. Українці за кордоном		2	4		6
Всього годин	28	24	60	8	120

5. Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Тема	Кількість годин
1.	Першовитоки українського народу План 1. Трипільська культура. 2. Антична культура грецьких полісів Північного Причорномор'я. 3. Кочові цивілізації українського Степу: кіммерійці, скіфи, сармати. 4. Проблема етногенезу слов'ян та походження українців.	2
2.	Культура княжої доби План 1. Суспільно-історичні умови розвитку культури Київської Русі та Галицько-Волинського князівства. 2. Запровадження християнства та його вплив на культуру Русі: а) писемність та освіта; б) літописання; в) іконопис. 3. Мистецтво Галицько-Волинського князівства.	2
3.	Політичні та етнокультурні процеси в Україні у XIV – першій половині XVII ст.	2

	<p style="text-align: center;">План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Інкорпорація Литвою і Польщею українських земель. 2. Утворення Кримського ханства та його експансія на українські землі. 3. Українське Відродження та його особливості. Олельковецький ренесанс 40-70-х рр. XV ст. 4. Культурно-просвітницька діяльність братств. 	
4.	<p style="text-align: center;">Козацтво та його роль в українській історії та культурі XVI – першої половини XVII ст.</p> <p style="text-align: center;">План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Походження українського козацтва. 2. Турецько-татарська загроза. 3. Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний та його діяльність: <ol style="list-style-type: none"> а) чорноморські походи; б) Хотинська війна; в) вихід козацтва на політичну арену. 	2
5.	<p style="text-align: center;">Національно-визвольна війна в Україні середини XVII ст. під проводом Богдана Хмельницького</p> <p style="text-align: center;">План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Історичні передумови і причини Національно-визвольної війни 1648–1657 рр. 2. Становлення Української козацької держави. 3. Переяславсько-Московська угода 1654 р. та її оцінка в історіографії. 4. Міжнародна дипломатія Війська Запорозького доби Хмельниччини. 	2
6.	<p style="text-align: center;">Українські землі в останній чверті XVII – XVIII ст.</p> <p style="text-align: center;">План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поділ українських земель між Московським царством і Річчю Посполитою наприкінці XVII ст. 2. Гетьман Іван Мазепа і мазепинці. 3. Правобережжя і західноукраїнські землі: гайдамацький і опришківський рух. 4. Культурний простір Гетьманщини. Феномен козацького бароко. 	2
7.	<p style="text-align: center;">Українське “довге” XIX ст.: політика і культура</p> <p style="text-align: center;">План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Адміністративно-територіальний устрій та політична система українських земель у складі Російської і Австрійської (Австро-Угорської) імперій. 2. Українське національне відродження. “Руська трійця”. Кирило-Мефодіївське товариство. 3. Університетська освіта і наука. 4. Класики української літератури, живопису, музики і театру. 	2
8.	<p style="text-align: center;">Українські національно-визвольні змагання 1914–1923 рр.</p> <p style="text-align: center;">План</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Перша світова війна і українські землі. 2. Українські січові стрільці (УСС) та їхній бойовий шлях 1915–1917 рр.: Маківка – Лисоня – Конюхи. 3. Боротьба за соборність: Злука УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р. 4. Культурно-просвітницька праця січового стрілецтва. 	2
9.	<p style="text-align: center;">Західноукраїнські землі у міжвоєнний період (1921–1939 рр.)</p> <p style="text-align: center;">План.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Економічна та національно-культурна політика Другої Речіпосполитої стосовно західноукраїнських земель. 	

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Товариства “Просвіта”, “Рідна школа” та їх роль в духовному і культурному житті краю. 3. Літературний процес. Театральне та музичне мистецтво. 4. Карпатська Україна. 	2
10.	<p style="text-align: center;">Культурне життя в роки Другої світової війни. План.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Культурна політика радянської влади в західноукраїнських областях у 1939–1941 рр. 2. Культурно-освітнє і літературно-мистецьке життя в умовах нацистської окупації. 3. Видавнича справа та преса. 4. Повторна радянізація західноукраїнських областей і встановлення тотального контролю над освітнім, науковим і духовним життям України. 	2
11.	<p style="text-align: center;">Проблеми і основні тенденції розвитку України та її культури за новітньої доби План.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Радянський тоталітаризм і національна культура в УРСР другої половини 1960-х – 1985 рр. 2. Дисидентський рух. “Перебудова”. Початки нового церковного відродження. 3. Проголошення незалежності та культурна політика України після 1991 р. 4. Сучасне літературно-мистецьке життя. 	2
12.	<p style="text-align: center;">Українці за кордоном План.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етнічна ідентичність і специфіка формування української діаспори. Трудова еміграція. 2. Наукові інституції та їхня діяльність. 3. Громадські організації та українська преса за кордоном. 4. Літературно-мистецьке життя в діаспорі. 	2

Семінар 1. Першовитоки українського народу. План

1. Трипільська культура.
2. Антична культура грецьких полісів Північного Причорномор’я.
3. Кочові цивілізації українського Степу: киммерійці, скіфи, сармати.
4. Проблема етногенезу слов’ян та походження українців.

Тематика рефератів

Витоки людства та заселення України.
Боспорське царство.
Велика Скіфія.
Борис Мозолевський – археолог і поет.

Літ. до семінару 1:

Галушко К., Гречило А., Громенко С., Єфіменко Г., Майоров М. Від краю до держави. Назва, символіка, територія і кордони України / Історія без цензури. – Х., 2016.
Геродот із Галікарнасу. Скіфія. Найдавніший опис України з V століття перед Христом. – К., 1992.
Залізняк Л. Генний код українців та їхніх сусідів очима археології // Український тиждень. – 2012. – № 50, 13 грудня.
Залізняк Л. Найдавніше минуле України. – К., 1997.
Залізняк Л. Нариси стародавньої історії України. – К., 1994.
Залізняк Л. Походження українців: між наукою та ідеологією. – К., 2008.
Історія України: навч.-метод. комплекс для студ. неістор. спец. / А. Г. Шваб, Я. М. Шабала, Н. В. Кінд-Войтюк, І. С. Пхиденко, В. О. Приймак, Н. М. Сірук. – Луцьк, 2014.

- Півторак Г.* Походження українців, росіян, білорусів та їхніх мов: Міфи і правда про трьох братів слов'янських зі "спільної колиски". – 2-ге вид., доп. – К., 2004.
- Півторак Г.* Українці: звідки ми і наша мова. Дослідження, факти, документи. – К., 2014.
- Плохій С.* Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Клочка. – Х., 2016.
- Чмихов М. О., Кравченко Н. М., Черняков І. Т.* Археологія та стародавня історія України. Курс лекцій. – К., 1992.
- Яковенко Н.* Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – 2-е вид., перероблене та розшир. – К., 2005.

Семінар 2. **Культура княжої доби**

План

1. Суспільно-історичні умови розвитку культури Київської та Галицько-Волинської держав.
2. Запровадження християнства та його вплив на культуру Русі:
  - а) писемність та освіта;
  - б) літописання;
  - в) іконопис.
3. Мистецтво Галицько-Волинського князівства.

Тематика рефератів

Запровадження християнства та його значення для культури Київської держави.
 Остромирове Євангеліє.
 Визначні пам'ятки архітектури Руської землі.
 Образотворче мистецтво й іконопис Київської Русі.
 Літописання Київської Русі в системі духовної культури.
 Галицько-Волинський літопис
 "Слово о полку Ігоревім" – пам'ятка духовної культури княжої доби.

Літ. до семінару 2:

- Александрович В.* Мистецтво Галицько-Волинської Русі. – Л., 1999.
- Александрович В.* Холмська ікона Богородиці. – Л., 2001.
- Войтович Л.* Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.): склад, суспільна і політична роль. – Л., 2000.
- Головко О. Б.* Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя. – К., 2006.
- Горський В. І.* Нариси з історії філософської культури Київської Русі. – К., 1991.
- Волощук М.* "Русь" в Угорському королівстві (XI – друга половина XIV ст.): суспільно-політична роль, майнові стосунки, міграції. – Івано-Франківськ, 2014.
- Ларіон Київський.* Слово про Закон і Благодать / пер. В. Яременка // Давня українська література. Хрестоматія. – К., 1992. – С. 195–214; 626–628.
- Ісаєвич Я.* Галицько-Волинська держава. – Л., 1999.
- Історія української культури: у 5 т. – К., 2000. – Т. 1.
- Крип'якевич І.* Галицько-Волинське князівство. – 2-е вид. – Л., 1999.
- Лекції з історії світової та вітчизняної культури / за ред. проф. А. Яртися та проф. В. Мельника. – Л., 2005.
- Макарчук С. А.* Джерелознавство історії України. – Л., 2008.
- Німчук В.* Хрестоматія з історії української мови X–XIII ст. – К.; Житомир, 2015.
- Попович М. В.* Нарис історії культури України. – К., 1998.
- Повість врем'яних літ. – К., 1990.
- Сінькевич О. Б.* Культура Галицько-Волинської Русі. – Л., 2000.
- Толочко П. П.* Київська Русь. – К., 1996.

Семінар 3.

Політичні та етнокультурні процеси в Україні у XIV – першій половині XVII ст.

План

1. Інкorporація Литвою і Польщею українських земель.
2. Утворення Кримського ханства та його експансія на українські землі.
3. Українське Відродження та його особливості. Олельковецький ренесанс 40-70-х рр. XV ст.
4. Культурно-просвітницька діяльність братств.

Тематика рефератів

Київське князівство Ольгердовичів.
Битва на Синіх Водах 1362 р.
Луцький замок.
З'їзд європейських монархів у Луцьку 1429 р.
“Волинські Атени”: Острозька академія.
Луцьке Хрестовозвиженське братство та його діяльність.

Літ. до семінару 3:

- Войтович Л.* Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів у XII–XVI ст. – Л., 1996.
Войтович Л. Формування кримськотатарського народу: вступ до етногенезу. – Біла Церква, 2009.
Галушко К., Гречило А., Громенко С., Єфіменко Г., Майоров М. Від краю до держави. Назва, символіка, територія і кордони України / Історія без цензури. – Х., 2016.
Горобець В., Волощук М., Плахонін А., Черкас Б., Галушко К. Русь “після Русі”. Між короною і булавою. Українські землі від королівства Русі до Війська Запорозького / Історія без цензури. – Х., 2016.
Грушевський М. С. Культурно-національний рух на Україні XVI–XVII ст. – К., 1992.
Гуманістичні та реформаційні ідеї на Україні. – К., 1990.
Жолтовський П. М. Художнє життя на Україні в XVI–XVII ст. – К., 1983.
Ісасевич Я. Д. Братства та їх роль у розвитку української культури в XVI–XVIII ст. – К., 1966.
Ісасевич Я. Д. Україна давня і нова: народ, релігія, культура. – Л., 1996.
Історія української культури: У 5 т. – К.: Наук. думка, 2002. – Т. 2.
Історія України в особах: Литовсько-польська доба / Упоряд. О. Русина. – К., 1997.
Кралоук П. Луцьке Хрестовозвиженське братство. – Луцьк, 1996.
Культура українського народу / за ред. В. Русанівського. – К., 1994.
Лекції з історії світової та вітчизняної культури / за ред. проф. А. Яртися та проф. В. Мельника. – Л., 2005.
Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні. Ідеї гуманізму епохи Відродження в українській філософії XV – початку XVII ст. – К., 2000.
Літвін Г. З народу руського. Шляхта Київщини, Волині та Брацлавщини (1569–1648) / Пер. з пол. – К., 2016.
Луцька замкова книга 1560–1561 рр. / Підгот. до вид. В. М. Мойсієнко, В. В. Поліщук. – Луцьк, 2013 (серія “Пам’ятки української мови”).
Матковська О. Львівське братство: культура, традиції. – Л., 1997.
Михайловський В. Еластична спільнота. Подільська шляхта в другій половині XIV – 70-х роках XVI століття. – К., 2012.
Мицько І. Острозька слов’яно-греко-латинська академія. – К., 1991.
Нічик В. М. Гуманістичні реформаційні ідеї на Україні (XV–початок XVII ст.). – К., 1991.
Овсійчук В. А. Українське мистецтво XV – першої половини XVII ст. Гуманістичні та визвольні ідеї. – К., 1990.
Пам’ятки братських шкіл на Україні. – К., 1988.
Попович М. В. Нарис історії культури України. – К., 1998.
Пришляк В. В. Західне Полісся за литовсько-польської доби (XIV–XVIII ст.). Розділ III. § 1. У складі Великого князівства Литовського. § 2. Під владою Речі Посполитої // Західне Полісся: історія та культура [колектив. монографія] / Наук. редактор В. К. Баран. – Луцьк, 2012. – С. 101–181.
Русина О. Україна під татарами і Литвою. – К., 1998.
Садовник Т, Бірюліна О., Баран В. Європейський з’їзд 1429 року в Луцьку. – Луцьк, 2005.
Собчук В. Д. Від коріння до крони: Дослідження з історії князівських і шляхетських родів Волині XV – першої половини XVII ст. – Кременець, 2014.
Україна і Литва в XIV – XVI століттях: політико-правові та соціально-економічні аспекти / відп. ред. В. А. Смолій; авт. кол.: В. Г. Берковський, А. В. Блануца, Д. П. Ващук та ін. – Луцьк, 2011.
Українські гуманісти епохи Відродження : антологія у 2 т. – К., 1995.
Філософія Відродження на Україні / Відп. ред. М. В. Кашуба. – К., 1990.

Семінар 4.

Козацтво та його роль в українській історії та культурі XVI – першої половини XVII ст.

План

1. Походження українського козацтва.
2. Турецько-татарська загроза.
3. Гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний та його діяльність:
  - а) чорноморські походи;

- б) Хотинська війна;
- в) вихід козацтва на політичну арену.

Тематика рефератів

Великий кордон як фактор становлення українського козацтва.

Дніпрові пороги і перші козацькі Січі.

Іван Підкова.

Козацькі війни кінця XVI – першої чверті XVII ст.

Семерій (Северин) Наливайко.

Літ. до семінару 4:

Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991.

Бачинська О., Вінцовський Т., Грибовський В., Діанова Н., Домановський А., Майоров М., Маслійчук В., Черкас Б., Шинько О. Лицарі Дикого Поля. Плугом і мушкетом. Український шлях до Чорного моря / Історія без цензури. – Х., 2016.

Боплан Г. Л. де. Опис України. – К., 1990.

Брехуненко В. Морські війни українських козаків. – К., 2007.

Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К., 1994.

Грушевський М. С. Культурно-національний рух на Україні XVI–XVII ст. – К., 1992.

Історія української культури: У 5 т. – К.: Наук. думка, 2002. – Т. 2.

Культура українського народу / за ред. В. Русанівського. – К., 1994.

Леп'явко С. Козацькі війни кінця XVI ст. в Україні. – Чернігів, 1996.

Леп'явко С. “Рятівники від турецької хмари”: Запорозжці й Хотинська війна 1621 р. – К., 2013.

Попович М. В. Нарис історії культури України. – К., 1998.

Плохій С. Наливайкова віра: Козацтво та релігія в ранньомодерній Україні. – К., 2005.

Сас П. М. Петро Конашевич-Сагайдачний: молоді роки. – К., 2006.

Сас П. Полководець Петро Сагайдачний. – К., 2014.

Сас П., Кіркене Г., Бумблаускас А. Хотинська битва 1621 – битва за Центральну Європу. – К., 2011.

Українське козацтво: мала енциклопедія. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.; Запоріжжя, 2006.

Яворницький Д. Історія запорізьких козаків. – К., 2015.

Семінар 5.

Визвольна війна в Україні середини XVII ст. під проводом Богдана Хмельницького

План

1. Історичні передумови і причини Визвольної війни 1648–1657 рр.
2. Становлення Української козацької держави.
3. Переяславсько-Московська угода 1654 р. та її оцінка в історіографії.
4. Міжнародна дипломатія Війська Запорозького доби Хмельниччини.

Тематика рефератів

Збаразько-Зборівська військова кампанія 1649 р.

Битва під Берестечком 1651 р.

Чигирин – гетьманська столиця.

Статті Богдана Хмельницького – Березневі статті: доля оригіналів текстів українсько-російської угоди 1654 р.

Літ. до семінару 5:

Апанович О. Українсько-російський договір 1654 р: Міфи і реальність. – К., 1994.

Горобець В. “Волимо царя східного...”. Український гетьманат та російська династія до і після Переяслава. – К., 2007.

Історія України в особах: Козаччина / Упоряд. В. М. Горобець. – К., 2000.

Історія української культури: У 5 т. – К., 2003. – Т. 3: Українська культура другої половини XVII–XVIII століть.

Качмарчик Я. Гетьман Богдан Хмельницький / Пер. з пол. – Перемишль; Львів, 1996.

Крип'якевич І. П. Богдан Хмельницький. – 2-е вид. – Львів, 1990.

Літопис Самовидця / Вид. підгот. Я. Дзира. – К., 1971.

Національний пантеон “Козацькі могили”: Історико-краєзнавчий нарис. – Луцьк, 2003.

- Переяславська рада 1654 року (Історіографія та дослідження). – К. 2003.
 Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький. Соціально-політичний портрет. – 3-тє доопрац. вид. – К., 2009.
 Смолій В., Степанков В. Українська національна революція (1648–1676 рр.). – К. 2009.
 Універсали Богдана Хмельницького 1648–1657 / Упоряд. І. Крип'якевич, І. Бутич. – К., 1998.
 Федорук Я. Віленський договір 1656 року. Східноєвропейська криза і Україна у середині XVII століття. – К., 2011.
 Федорук Я. О. Міжнародна дипломатія і політика України 1654–1657. – Ч. I: 1654 рік. – Львів, 1996.
 Шевальє П. Історія війни козаків проти Польщі / Пер. з фр. – К., 1993.

Семінар 6. Українські землі в останній чверті XVII – XVIII ст.

План

5. Поділ українських земель між Московським царством і Річчю Посполитою наприкінці XVII ст.
6. Гетьман Іван Мазепа і мазепинці.
7. Правобережжя і західноукраїнські землі: гайдамацький і опришківський рух.
8. Культурний простір Гетьманщини. Феномен козацького бароко.

Тематика рефератів

Розвиток освіти та наукових знань у період існування Української козацької держави.
 Козацькі літописи та їх автори.
 Внесок гетьмана України Івана Мазепи у духовну культуру українського народу
 Творчість Г. Сковороди в контексті українського бароко.

Літ. до семінару 6:

- Брехуненко В.* Східна брама Європи. Козацька Україна в середині XVII – XVIII ст. – К., 2014.
Горобець В. Князі і гетьмани усієї Русі. “Через шаблю маєм право”. Злети і падіння козацької держави 1648–1783 років / Історія без цензури. – Х., 2016.
Грбовецький В. Олекса Довбуш. – Львів, 1994.
Дзюба О. Приватне життя козацької старшини XVIII століття (на матеріалах епістолярної спадщини). – К., 2012.
 Іван Мазепа і мазепинці: Історія та культура України останньої третини XVII – початку XVIII ст.: Наук. зб. / упоряд. І. Сковорда. – Львів, 2011.
 Історія української культури: У 5 т. – К., 2003. – Т. 3: Українська культура другої половини XVII–XVIII століть.
Когут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України / Перекл. з англ. С. Грачова. – К., 2004.
Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини, 1760–1830 / Пер. з англ. – К., 1996.
Маланюк Є. Illustrissimus Dominus Mazepa – тло і постать / *Андрусак М.* Гетьман Іван Мазепа як культурний діяч. – К., 1991.
Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. – К., 1994.
Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба. – Вид. 3-є, доповн. і випр. – Нью-Йорк; Київ, Львів; Острого; Торонто, 2003.
Павленко С. Іван Мазепа як будівничий української культури. – К., 2005.
 Пилип Орлик: життя, політика, тексти: матеріали Міжнародної наукової конференції “Ad fontes” до 300-ліття Бендерської конституції 1710 р. / ред.- упоряд. Н. Яковенко. – К., 2011.
Пришляк В. Григорій Граб'янка (Історико-генеалогічна розвідка) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність [зб. наук. праць]. – Л., 2011. – Вип. 20: ACTES TESTANTIBUS: Ювіл. зб. на пошану Леонтія Войтовича. – С. 550–568.
Степовик Д. Українська гравюра бароко. – К., 2013.
Субтельний О. Мазепинці. Український сепаратизм на початку XVIII ст. / Пер. з англ. В. Кулик. – К., 1994.
Тайрова-Яковлева Т. Іван Мазепа і Російська імперія: історія «зради» / Пер. з рос. о. Ю. Мицик. – К., 2013.
 Українська держава другої половини XVII–XVIII ст.: політика, суспільство, культура / ред. В. Смолій. – К., 2014.
Чухліб Т. Секрети українського полівасалітету. Хмельницький – Дорошенко – Мазепа. – К., 2011.
Шевчук В. Козацька держава: етюди до історії українського державотворення. – К., 1995.

Семінар 7. Українське “довге” ХІХ ст.: політика і культура

План

1. Адміністративно-територіальний устрій та політична система українських земель у складі Російської і Австрійської (Австро-Угорської) імперій.
2. Українське національне відродження. “Руська трійця”. Кирило-Мефодіївське товариство.
3. Університетська освіта і наука.
4. Класики української літератури, живопису, музики і театру.

Тематика рефератів

Розвиток освіти у Наддніпрянській Україні у ХІХ – на початку ХХ ст.

Геній Тараса Шевченка.

Феномен Івана Франка.

Михайло Грушевський – історик України.

Творчий злет Лесі Українки.

Літ. до семінару 6:

Аркуша О., Кондратюк К., Мудрий М., Сухий О. Час народів. Історія України ХІХ століття: Навч. посібник / За заг. ред. М. Мудрого. – Львів, 2016.

Білецький П. О. Апостол України: життя і творчість Тараса Шевченка. – К., 1998.

Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). – К., 2006.

Дзюба І. Тарас Шевченко: життя і творчість. – К., 2008.

Лобановський Б. Б. Українське мистецтво другої половини ХІХ – початку ХХ ст. – К., 1989.

Лисяк-Рудницький І. Історичні есе: у 2 т. – К., 1994. – Т. 1.

Листування Михайла Грушевського. Т. 4: Листування Михайла Грушевського та Івана Джиджори / Упоряд. С. Панькова, В. Пришляк. – К.; Нью-Йорк; Париж; Львів; Торонто, 2008. – (Серія: Епістолярні джерела грушевськознавства; т. IV).

Мельник Л. Утвердження ідеї українського національного самовизначення (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.). – К., 2012.

Національне питання в Україні ХХ – початку ХХІ ст.: Історичні нариси / відп. ред. В. Смолій. – К., 2012.

Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К., 1997.

Попович М. В. Нарис історії культури України. – К., 1998.

Плохій С. Великий переділ. Незвичайна історія Михайла Грушевського / пер. з англ. М. Климчук. – К., 2011.

Реєнт О. П. Україна в імперську добу (ХІХ – початок ХХ ст.). – К., 2003.

“Руська трійця” в історії суспільно-політичного руху та культури України. – К., 1987.

Сарбей В. Г. Національне відродження України. – К., 1999. – (серія “Україна крізь віки”: у 15 т. – Т. 9)

Сверстюк Є. Шевченко понад часом. Есеї. – 3-є вид., виправлене та доповн. / Упоряд. О. Сінченко. – К., 2015.

Скрипка Т. Волинські образки: ковельська еліта другої половини ХІХ століття. – Нью-Йорк; Луцьк, 2012.

Скрипка Т. Лариса Петрівна Косач-Квітка (Леся Українка). Біографічні матеріали. Спогади. Іконографія. – К.; Нью-Йорк, 2004.

Скрипка Т. Лариса Петрівна Косач-Квітка (Леся Українка). Біографічні матеріали. Спогади. Іконографія. – Кн. II. – Нью-Йорк; К., 2015.

Скрипка Т. Родові гнізда Драгоманових-Косачів: їх устрій та культура. – К., 2013.

Ушкалов Л. Тарас Шевченко. – Х., 2015.

Шандра В. Генерал-губернаторства в Україні: ХІХ – початок ХХ століття. – К., 2005.

Семінар 8.

Українські національно-визвольні змагання 1914–1923 рр.

План

1. Перша світова війна і українські землі.
2. Українські січові стрільці (УСС) та їхній бойовий шлях 1915–1917 рр.: Маківка – Лисоня – Конюхи.
3. Боротьба за соборність: Злука УНР і ЗУНР 22 січня 1919 р.
4. Культурно-просвітницька праця січового стрілецтва.

Тематика рефератів

Українська Центральна Рада: утворення і початок діяльності.

Бій під Крутами 29 січня 1918 р.

Листопадовий чин 1918 р.
Дмитро Вітовський.
Олена Степанів.
Роман Купчинський.

Літ. до семінару 8:

- Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX століття. – К., 1996.
Грицак Я. Страсті за націоналізмом. Історичні есеї. – К., 2004.
Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.
Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття. Нариси політичної історії. – К., 1993.
Крути. Січень 1918 року: документи, матеріали, дослідження, кіносценарій / упоряд. Я. Гаврилюк. – К., 2008.
Лазарович М. Культурно-просвітницька діяльність Українських Січових Стрільців у роки Першої світової війни. – Тернопіль, 2003.
Лазарович М. Легіон Українських січових стрільців. Формування. Ідея. Боротьба. – Тернопіль, 2016.
Олена Степанів – Роман Дашкевич: спогади і нариси / Упоряд: Г. Сварник, А. Фелонюк. – Львів, 2009.
Литвин М., Науменко К. Історія ЗУНР. – Львів, 1995.
Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. – Львів, 1998.
Павлишин О. Євген Петрушевич. Ілюстрований біографічний нарис. – Львів, 2013.
Попович М. В. Нарис історії культури України. – К., 1998.
Пришляк В. Історико-просвітницька діяльність інтернованих стрільців УГА в Чехо-Словаччині // Українська еміграція. Історія і сучасність: матеріали міжнародних наукових конференцій, присвячених 100-річчю еміграції українців до Канади. – Львів, 1992. – С. 299–303.
Стрілецькі пісні / Упоряд., запис, вступ. ст., коментар та додатки О. Кузьменко. – Львів, 2005.

Семінар 9.

Західноукраїнські землі у міжвоєнний період (1921–1939 рр.)

План.

1. Економічна та національно-культурна політика Другої Речіпосполитої стосовно західноукраїнських земель.
2. Товариства “Просвіта”, “Рідна школа” та їх роль в духовному і культурному житті краю.
3. Літературний процес. Театральне та музичне мистецтво.
4. Карпатська Україна.

Тематика рефератів

Політичні партії Західної України у міжвоєнний період.
Західноукраїнська кооперація 1921–1939 рр.
Письменники Західної України (1921–1939).
Українські газети і журнали на Волині міжвоєнного періоду.
Театральне життя у Луцьку.
Августин Волошин.
Улас Самчук.

Літ. до семінару 9:

- Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX століття. – К., 1996.
Зайцев О. Український інтегральний націоналізм (1920–1930-ті роки). Нариси інтелектуальної історії. – К., 2013.
Качараба С. П. Еміграція з Західної України (1919–1939). – Л., 2003.
Крамар Ю. В. Західна Волинь 1921–1939 рр.: національно-культурне та релігійне життя. – Луцьк, 2015.
Кульчицький С. В. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.) – К., 1999 (серія “Україна крізь віки”: у 15 т. – Т. 11).
Кучерена М., Давидюк Р. Волинське українське об’єднання (1931–1939 рр.). – Луцьк, 2001.
Кучерена М. М., Цецик Я. П. Українські національні партії на Волині (1921–1939 рр.): у 2 ч. – Ч. 1: монографія; Ч. 2: документи і матеріали. – Луцьк, 2011.
Кучерена С. Польський театр на Волині. – Луцьк, 2005.
Стерчо П. Карпатсько-Українська держава. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 рр. – Л., 1994.
Шваб А. Г. Еміграційна політика Польщі (1918–1939). – Луцьк, 2014.
Шваб А., Шинкар С. Відносини між пресою і владою в II Речі Посполитій на прикладі Волинського воєводства // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету. – Луцьк, 1999. – Вип. 4. – С.

59–62.

Шиманський П. Музичне мистецтво Волині у 20–30-х рр. ХХ ст. // Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. Мистецтвознавство. – 1997. – № 11. – С. 80–84.

Шиманський П. І. Концертне життя Волині 20–30-х рр. ХХ ст. // Проблеми сучасного мистецтва і культури: Зб. наук. праць. – К., 1998. – С. 53–58.

Семінар 10.

Культурне життя в роки Другої світової війни.

План.

1. Культурна політика радянської влади в західноукраїнських областях у 1939–1941 рр.
2. Культурно-освітнє і літературно-мистецьке життя в умовах нацистської окупації.
3. Видавнича справа та преса.
4. Повторна радянська західноукраїнських областей і встановлення тотального контролю над освітнім, науковим і духовним життям України.

Тематика рефератів

Олександр Довженко – основоположник українського кіномистецтва.

Олег Ольжич – вчений, поет і борець.

Олена Теліга.

Ніл Хасевич: мистецтво як зброя.

Українська журналістика в роки війни.

Успенський собор Києво-Печерської лаври: загадкова історія зруйнування.

Літ. до семінару 10:

Баран В., Токарський В. “Зачистка”: політичні репресії в західних областях України у 1939–1941 рр. – Л., 2014.

Безручко О. В. Олександр Довженко: розсекречені документи спецслужб. – К., 2008.

Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ–ХХ століття. – К., 1996.

Довженко О. Україна в огні. Кіноповість. Щоденник. – К., 1990.

Життя і діяльність Степана Бандери: документи й матеріали / ред. і упоряд. М. Посівнич. – Тернопіль, 2008.

Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття: ідеологія та практика. – Л., 2003.

Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні / Пер. з фр. Р. Осадчук. – Л., 1993.

Кот С. Загибель Успенського собору: версії // Хроніка – 2000. – К., 1997. – Вип. 17–18.

Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали: В 3-х т. / під. ред. Ю. Сливки. – К., 1995. – Т. 1: 1939 – 1953.

Ленартович О. Ю. Український національно-визвольний рух на Волині в роки Другої світової війни. – Луцьк, 2011.

Лисенко О. С. Церковне життя в Україні, 1943–1946. – К., 1998.

Марочко В. Зачарований Десною. Історичний портрет Олександра Довженка. – К., 2006.

Ніл Хасевич. Графіка. – Луцьк, 1992.

Ніл Хасевич (1905–1952 рр.): альбом / Упоряд. та авт. тексту Б. Любів. – Л., 2010.

Ніл Хасевич. Воїн. Митець. Легенда: ілюстрований альбом / Упоряд. та авт. тексту А. Криштальський. – Луцьк, 2011.

Ольжич О. Дух руїни. – 2-е вид. – К., 2008.

Ольжич О. Незнаному Воякові. Заповідане живим. – К., 1994.

Патриляк І. “Перемога або смерть”. Український визвольний рух в 1939–1960-х рр. – Л., 2012.

Попович М. В. Нарис історії культури України. – К., 1998.

Теліга О. Вибрані твори / Упоряд. О. Зінкевич. – К., 2006.

Теліга О. О краю мій...: Твори, документи, біографічний нарис. – К., 1999.

Теліга О. Листи. Спогади / Упоряд., вст. ст., прим. Н. Миронець. – К., 2003.

Семінар 11.

Проблеми і основні тенденції розвитку України та її культури за новітньої доби

План.

1. Радянський тоталітаризм і національна культура в УРСР другої половини 1960-х – 1985 рр.
2. Дисидентський рух. “Перебудова”. Початки нового церковного відродження.
3. Проголошення незалежності та культурна політика України після 1991 р.

4. Сучасне літературно-мистецьке життя.

Тематика рефератів

Нова модерністська генерація в українській літературі.

Традиція та новації в сучасному театральному мистецтві та кіно.

Сучасна українська музика.

Василь Стус.

Євген Сверстюк.

Іван Дзюба.

Літ. до семінару 11:

Аксиоми для нащадків: українські імена у світовій науці. – Л., 1992.

Баран В. К. Україна після Сталіна. Нарис історії 1953–1985 рр. – Л., 1992.

Баран В. К. Україна 1950–1960-х рр.: еволюція тоталітарної системи. – Л., 1996.

Баран В. Україна: новітня історія (1945–1991 рр.). – Л., 2003.

Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. “Братня” навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. – К., 2016.

Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX століття. – К., 1996.

Дзюба І. Донецька рана України: історико-культурологічні есеї. – К., 2015.

Дзюба І. Між культурою і політикою. – К., 1998.

Дзюба І. Україна перед Сфінксом майбутнього. – К., 2001.

Краснодембський О. На постмодерністських роздоріжжях культури. – К., 2000.

Культурне відродження в Україні. – К., 1993.

Культурне життя в Україні. Західні землі: Документи і матеріали: В 3 т. / під. ред. Ю. Сливки. – К., 1995. – Т. 2 : 1953–1966.

Культурне життя в Україні. Західні землі: Документи і матеріали: В 3-х т. / під. ред. Ю. Сливки. – К., 2006. – Т. 3 : 1966–1971.

Лекції з історії світової та вітчизняної культури / за ред. проф. А. Яртися та проф. В. Мельника. – Л., 2005.

Маринюк М. Всесвіт за колючим дротом (Спогади і роздуми дисидента). – Л., 2016.

Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. – К., 1997.

Пащук А. І. Українська церква і незалежність України. – Л., 2003.

Сверстюк Є. Правда полинова. – К., 2009.

Сверстюк Є. На полі чести. – Кн. 1: Невже то я / Упоряд. О. Сінченко. – К., 2015.

Феномен української культури: методологічні засади осмислення. – К., 1996.

Семінар 12.

Українці за кордоном

План.

1. Етнічна ідентичність і специфіка формування української діаспори. Трудова еміграція.
2. Наукові інституції та їхня діяльність
3. Громадські організації та українська преса за кордоном.
4. Літературно-мистецьке життя в діаспорі.

Тематика рефератів

Українці в Польщі.

Українці в Росії.

Українці в країнах Західної Європи та Америки.

Український науковий інститут Гарвардського університету.

Канадський інститут українських студій (КІУС) Альбертського університету.

Літ. до семінару 12:

Абліцов В. Г. Галактика “Україна”. Українська діаспора: видатні постаті. – К. 2007.

Ажнюк Б. М. Мовна єдність нації: діаспора й Україна. – К., 1999.

Винниченко І. І. Україна 1920-1980-х: депортації, заслання, вислання. – К., 1994.

Винниченко І. Українці Берестейщини, Підляшшя й Холмщини в першій половині XX ст. – К., 1997.

- Винниченко І. Українці в Санкт-Петербурзі. – К., 2002.
- Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX століття. – К., 1996.
- Дрозд Р., Гальчак Б. Історія українців у Польщі в 1921–1989 роках / Пер. з пол. І. Мусієнко. – 3-тє вид., випр., допов. – Х., 2013.
- Євтух В. Б. Українці в Канаді. – К., 1993.
- Зарубіжні українці: довідник. – К., 1991.
- Заставний Ф. Д. Східна українська діаспора. – Л., 1992.
- Заставний Ф. Д. Українська діаспора: Розселення українців у зарубіжних країнах. – Л., 1991.
- Качараба С. П. Еміграція з Західної України (1919–1939). – Л., 2003.
- Магочій П.-Р. Україна: історія її земель та народів / Пер. з англ. – Ужгород, 2012.
- Субтельний О. Україна: історія / Пер. з англ. Ю. Шевчука. – К., 1991.
- Троцинський В. П., Шевченко А. А. Українці в світі. – К., 1999 (серія “Україна крізь віки”: у 15 т. – Т. 15).
- Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості / Упоряд. В. А. Просалова. – Донецьк, 2012.
- Українська еміграція. Історія і сучасність: матеріали міжнародних наукових конференцій, присвячених 100-річчю еміграції українців до Канади. – Л., 1992.
- Українці в зарубіжному світі. – К., 1991.
- Шваб А. Г. Еміграційна політика Польщі (1918–1939). – Луцьк, 2014.
- Юськів Б. М. Глобалізація і трудова міграція в Європі. – Рівне, 2009.

6. Консультації.

№	Тема	Кількість годин
1.	Назва теми: Київська держава. Перелік питань для обговорення. 1. Історичні джерела. Літописи. 2. Запровадження християнства 988 р. та його наслідки. 3. Культурний феномен Київської Русі.	1
2.	Назва теми: Галицько-Волинська держава Перелік питань для обговорення. 1. Володимирське і Галицьке князівства до об'єднання. 2. Роман Мстиславич і його політика. 3. Король Данило Романович і культура “Королівства Русі”	1
3.	Назва теми: Українські землі у складі Великого князівства Литовського.	1

	<p>Перелік питань для обговорення.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Боротьба Польщі та Литви за галицько-волинську спадщину. Входження українських земель до складу Литовської держави. 2. Відновлення й остаточна ліквідація Київського та Волинського удільних князівств. Утворення Кримського ханства. Перехід кримських ханів у васальну залежність від Туреччини. 3. Правовий статус українських земель у складі ВКЛ. 	
4.	<p>Назва теми: Українські землі Речі Посполитої XVI – першої половини XVII ст.</p> <p>Перелік питань для обговорення.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зміни у соціальній структурі українського суспільства. 2. Люблінська унія та її вплив на українські землі. 3. Братський рух. 4. Утворення греко-католицької церкви. 5. Розвиток культури й освіти. 	1
5.	<p>Назва теми: Руїна.</p> <p>Перелік питань для обговорення.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Геополітичні та внутрішні причини Руїни. 2. Чорна рада 1663 р. 3. Поділ українських земель між Московським царством і Річчю Посполитою у 1660–1680-х рр. XVII ст. 	1
6.	<p>Назва теми: Культурне життя українських земель у XVI – XVIII ст.)</p> <p>Перелік питань для обговорення.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вплив політичних чинників на розвиток культури. 	1

	<p>2. Меценатство козацької старшини.</p> <p>3. Козацьке бароко в архітектурі, малярстві та музиці.</p> <p>4. Історична правдивість фольклору козацько-гетьманської доби.</p>	
7.	<p>Назва теми: Українська революція 1917–1921 рр.</p> <p>Перелік питань для обговорення.</p> <p>1. Революційні події в Україні у 1917 – 1918 рр.</p> <p>2. Універсали Центральної Ради.</p> <p>3. Прихід до влади Директорії.</p> <p>4. Утворення ЗУНР. Акт злуки УНР та ЗУНР. УГА.</p> <p>5. Національно-культурне будівництво.</p>	1
8.	<p>Назва теми: Україна у післявоєнні роки та в період незалежності.</p> <p>Перелік питань для обговорення.</p> <p>1. Десталінізація та особливості хрущовської “відлиги” в Україні.</p> <p>2. Прийняття Конституції України. Прийняття державної символіки.</p> <p>3. Формування громадянського суспільства в Україні наприкінці ХХ – у перші десятиліття ХХІ ст.</p> <p>4. Інтегрування України у світове співтовариство.</p>	1
	Всього годин	8

7. Самостійна робота

Самостійна робота передбачає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу по кожній темі та навчальної літератури з переліку рекомендованої викладачем літератури відповідно до структури навчальної дисципліни. Загалом на самостійну роботу виділено 60 годин.

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Вступ. Історія та культура України в системі гуманітарних знань.	4
2	Київська держава.	4
3	Галицько-Волинська держава.	4
4	Українські землі у складі Великого князівства Литовського	4
5	Українські землі Речі Посполитої (XVI – першої половини XVII ст.)	4
6	Національно-визвольна війна в Україні середини XVII ст. (Хмельниччина 1648–1657 рр.)	4
7	Руїна.	4
8	Гетьманщина та інші українські землі в останній чверті XVII– 80-х рр. XVIII ст.	4
9	Культурне життя українських земель у XVI – XVIII ст.	4
10	Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій (кінець XVIII – початок XX ст.)	4
11	Українська революція 1917–1921 рр.	4
12	Україна у міжвоєнний період (1921–1939 рр.)	4
13	Україна у роки Другої світової війни (1939–1945 рр.)	4
14	Україна у післявоєнні роки та в період незалежності	4

15	Українці за кордоном	4
	Разом	60

СПИСОК

літератури, рекомендованої для самостійного опрацювання

1. Александрович В. Мистецтво Галицько-Волинської держави. – Львів, 1999.
2. Александрович В. Холмська ікона Богородиці. – Львів, 2001.
3. Баран В. Історія України, 1945–1953. – Львів, 2005.
4. Баран В. К. Україна : новітня історія (1945–1991 рр.). – Львів, 2003.
5. Баран В., Токарський В. “Зачистка”: політичної репресії в західних областях України у 1939–1941 рр. – Львів, 2014.
6. Бовгиря А. Козацьке літописання в рукописній традиції XVIII ст. Списки та редакції творів. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010.
7. Братковський Данило. Świat po szczęści przeuzgzano / Світ, по частинах розглянутий (1697 р.). Фототипічне видання. Переклад. Джерела. Студії. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2004.
8. Бульба-Боровець Т. Армія без держави. – Львів: Поклик сумління, 1993.
9. Власовський І. Луцька “Просвіта” (10 років просвітянської праці, 1918–1928 рр.). – Львів, 1928.
10. Волинь в Другій світовій війні та перші повоєнні роки. Матеріали наукової історико-краєзнавчої конференції. – Луцьк, 1995. – 107 с.
11. Волинь за роки незалежності: Статистичний збірник: Ювілейне видання: Статті, таблиці, схеми, діаграми / упоряд. М.І. Мотиль. – Луцьк: Надстир’я, 2001.
12. Волинська трагедія: через історію до порозуміння. Матеріали Всеукр. наук. конф., м. Луцьк, 19–20 червня 2013 р. – Луцьк: СНУ ім. Лесі Українки, 2013.
13. Гаврилюк О. Н. Політика радянзації в західному регіоні України наприкінці Другої світової війни // Міжнародний Науковий Конгрес “Українська історична наука на порозі XXI століття”. Чернівці, 16–18 травня 2000 р.: Доповіді та повідомлення. У 4-х т. – Чернівці: Рута, 2001. – Т. 2. – С. 109–114.
14. Гаврилюк С.В. Історичне пам’яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (XIX – початок XX ст.). Монографія. – 2-е вид., доп. – Луцьк : РВВ “Вежа” ВНУ ім. Лесі Українки, 2008.
15. Гатальська Н. Клуб “Рідна хата” у Володимирі–Волинському // Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і Волинь. Матеріали ІХ наукової історико-краєзнавчої міжнародної конференції, 20-23 січня 1998 року. – Луцьк, 1998. – С. 99–100.
16. Генеральні візитації церков та монастирів Володимирської унійної єпархії кінця XVII – початку XVIII століть: книга протоколів та окремі описи / заг. ред. та істор. нарис А. Гіль та І. Скочиляс. – Львів; Люблін, 2012.
17. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856–1886). – К.: Критика, 2006.
18. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX–XX століття. – 2-е вид. – К.: Генеза, 2000.
19. Гунчак Т. Україна: перша половина XX ст. – К.: Либідь, 1993.
20. Данилюк В. Вірити занадто боляче... Волинь: хроніка подій 1939–1944 років. – Луцьк: Ініціал, 1996.
21. Західне Полісся: історія та культура [монографія] / наук. ред. В. К. Баран. – Луцьк : ПрАТ “Волинська обласна друкарня”, 2012.

22. Золоте чересло: Книга народних ремесел, звичаїв та побуту в Україні, писана Климентієм Зіновієвим, поетом кінця XVII –початку XVIII ст.” / Упоряд. В. Шевчук, О. Шугай; пер. з давньоукр. О. Шугая; вступ. ст. і приміт. В. Шевчука. – К.: Мистецтво, 2009.
23. Ісаєвич Я. Д. Джерела з історії української культури доби феодалізму XVI – XVIII ст. – К. : Наук. думка, 1972.
24. Ісаєвич Я. Україна давня і нова: Народ, релігія, культура. – Львів, 1996.
25. Ісаєвич Я. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. – Львів 2002.
26. Історія української культури: У 5 т. – К.: Наук. думка, 2001–2010. – ТТ. 1–5.
27. Каліщук О. М. Українсько-польське протистояння на Волині та в Східній Галичині у роки Другої світової війни : науковий та суспільний дискурс. – Львів, 2013
28. Кінд-Войтюк Н. Товариство приятелів науки – осередок вивчення історії Волині (1935–1939 рр.). // Волинський музей: історія і сучасність. Наук. збірник. – Луцьк, 2004. – Вип. 3. – С. 77–79.
29. Ковба Ж. “Просвіта” – світло, знання, добро і воля українського народу. – Дрогобич: Відродження, 1993.
30. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Львів; Париж, 1993.
31. Крамар Ю.В. Освітнє життя єврейської громади на Волині у міжвоєнний період // Архіви України. – 2014. – Вип. 6 (294): листопад-грудень 2014. – С. 132–140.
32. Крамар Ю. В. Західна Волинь 1921–1939 рр.: національно-культурне та релігійне життя. – Луцьк: Вежа-Друк, 2015.
33. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали / під. ред. Ю.Сливки. – К.: Наук. думка, 1995. – Т. 1: 1939 – 1953. – 749 с.
34. Культурне життя в Україні. Західні землі: Документи і матеріали / під. ред. Ю.Сливки. – Львів, 1996. – Т. 2 : 1953 –1966.
35. Культурне життя в Україні. Західні землі: Документи і матеріали / під. ред. Ю.Сливки. – Львів, 2003. – Т. 3 : 1966 –1971.
36. Кучерепа М. М., Давидюк Р. П. Волинське українське об’єднання (1931–1939 рр.). – Луцьк: Надстир’я, 2001.
37. Кучерепа М. М. Волинь у міжвоєнний період (1921–1939). – Луцьк, 1994.
38. Кучерепа С. Польський театр на Волині. – Луцьк, 2005.
39. Кучинко М., Охріменко Г., Савицький В. Культура Волині та Волинського Полісся княжої доби. Навч. посібник. – Луцьк: ВАТ “Волинська обласна друкарня”, 2008.
40. Левчанівська І. “Пласт” на Волині // Українська гімназія в Луцьку. Спогади. – Луцьк, 1998.
41. Ленартович О.Ю. Селянство Західної України у національно-визвольній боротьбі, 1944–1950 рр. – Луцьк, 1998.
42. Ленартович О.Ю. Український національно-визвольний рух на Волині в роки Другої світової війни. – Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2011.
43. Листування Михайла Грушевського. Т. 4: Листування Михайла Грушевського та Івана Джиджори / Упоряд. Світлана Панькова, Володимир Пришляк; ред. Л. Винар, П. Сохань, І. Гирич. – Київ; Нью-Йорк; Париж; Львів; Торонто: УІТ, ВД “Простір”, 2008. – (серія: Епістолярні джерела грушевськознавства; т. IV).
44. Літопис УПА: Т 1. Волинь і Полісся. Німецька окупація. – Кн. 1. Початки УПА: Документи і матеріали. – Торонто: Літопис УПА, 1989. – 255 с.
45. Луговий О. Визначне жіноцтво України. – К., 1994.
46. Луцький державний педагогічний інститут імені Лесі Українки (Нарис історії). – Львів, 1992.
47. Луцьку – 900 років (1085 –1985). Збірник документів і матеріалів. – К.: Наук. думка, 1985.
48. Ляшук І. Волинські гімназії та відродження української культури // Минуле і сучасне Волині. Проблеми джерелознавства. – Луцьк, 1992. – С. 63–65.
49. Маланюк Є. Книга спостережень. Фрагменти. Від Кобзаря до нації. Студії і роздуми. – К.: Атїка, 1995.
50. Маланюк Є. Нарис історії нашої культури. – К., 1992.

51. Миць М. Українська періодична преса на Волині (1921–1939 рр.), як джерело з історії шкільництва краю // Науковий вісник ВДУ. – Луцьк, 1998. – Вип. 1.
52. Мірчук П. Українська Повстанська Армія. – Львів, 1991.
53. Мірчук І. Напрямки української культури. – Мюнхен, 2003.
54. Мушинка М. За мистецькими заповітами Василя Авраменка // Народна творчість та етнографія. – 1994. – № 1. – С. 57–60.
55. Нарис історії “Просвіти”. – Львів–Краків–Париж, 1995.
56. Огієнко І. Українська культура. – К., 1992.
57. Павленко С. Іван Мазепа як будівничий української культури. – К., 2005.
58. Панасюк В.В. Організація шкільництва у Волинському воєводстві в 20-і роках ХХ ст. // Науковий вісник ВДУ. Історія. – 1997. – № 2. – С. 56–61.
59. Понедельник Л. А. Волинський ренесанс // British Journal of Science Education and Culture. – London : University Press, 2014. – No 1. (5) (January–June). – P. 124–129.
60. Попович М. Нарис історії культури України. – К.: АртЕк, 1999.
61. Пришляк В.В. Волинська примітка в австрійсько-польському трактаті 1727 року про українську торгівлю із Силезією // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки: Історичні науки. – Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2009. – № 22. – С. 188–195.
62. Пришляк В. Григорій Граб’янка (Історико-генеалогічна розвідка) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. [зб. наук. праць]. – Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип’якевича НАН України, 2011. – Вип. 20: ACTES TESTANTIBUS: Ювіл. збірник на пошану Леонтія Войтовича. – С. 550–568.
63. Пришляк В. До питання про історичну основу поеми Лесі Українки “Боярина” // Леся Українка та родина Косачів в контексті української культури: Тези та матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф, 24–25 лютого 1996 р., с. Колодяжне / До 125-річчя від дня народження Лесі Українки. – Луцьк: Ініціал, 1996. – С. 27–28.
64. Пришляк В.В. Історія України: Навчальний посібник для студентів вузів. У 2 ч. Ч. 1: Від давніх часів до кінця ХVІІІ ст. – Брест: Вид-во БрДУ ім. О.С. Пушкіна, 2004.
65. Пришляк В. Про Волинь поза часом і простором (замість покрайніх записів на доповіді академіка). Ярослав Ісаєвич. Давня історія Волині: гіпотези, дискусії, перспективи дослідження // Літопис Волині. Всеукр. наук. часопис. – Ч. 10. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – С. 57– 66.
66. Пришляк В.В. Торговельні шляхи Західної Волині (ХVІІ–ХVІІІ ст.). Масштаб 1 : 1 500 000 // Атлас історії культури Волинської області / відп. ред. Ф.В. Зузук. – Луцьк: РВВ “Вежа” ВНУ ім. Лесі Українки, 2008. – С. 34.
67. Пришляк В.В. Український історик Іван Джиджора // Укр. іст. журн. – 2006. – № 6 (471). – С. 56–77.
68. Пришляк В. Ярослав Дмитрович Ісаєвич (1936–2010) // Український археографічний щорічник. – Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України; Український письменник, 2010. – Нова серія. – Вип. 15. – С. 740–753.
69. Савчук Б.П. Волинська “Просвіта”. – Рівне: Ліста, 1996.
70. Сковчиляс І. Релігія та культура Західної Волині на початку ХVІІІ ст. За матеріалами Володимирського собору 1715 р. – Львів, 2008.
71. Степовик Д. Українська гравюра бароко. – К.: Кліо, 2013.
72. Стрільчук Л.В. Україна – Польща: від добросусідських відносин до стратегічного партнерства (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). – Луцьк : Волинські старожитності, 2013.
73. Українська культура. Лекції за ред. Дмитра Антоновича. – К.: Либідь, 1993.
74. Філіпович М. Луцька “Просвіта” (1918–1935 рр.). – Луцьк, 2007.
75. Шваб А. Г. Еміграційна політика Польщі (1918–1939). – Луцьк: ВМА «Терен», 2014.
76. Шевчук В. Загублена українська культура за тисячу років. – К.: Вид. дім КМА, 2008.
77. Шиманський П.І. Концертне життя Волині 20–30-х рр. ХХ ст. // Проблеми сучасного мистецтва і культури: Зб. наук. праць. – К., 1998. – С. 53–58.

78. Яковенко Н. Дзеркала ідентичності. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – початку XVIII століття. – К. : Лаурис, 2012.
79. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – 2-е вид., переробл. та розшир. – К. : Критика, 2005.
80. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. – К. : Критика, 2002.

8. Методи та засоби навчання: словесні, наочні, практичні; евристичний, частково-пошуковий, дослідницький, метод проблемного викладання; метод проекту; методи колективної розумової діяльності; методи самостійної роботи. У ході вивчення навчальної дисципліни “Історія та культура України” для передачі великого масиву інформації (факти, висновки, оцінки) застосовується пояснювально-ілюстративний метод; при розгляді окремих питань використовується метод проблемного викладу. При самостійному вивченні студентами джерел та літератури застосовується дослідницький метод. Наочні методи (ілюстрування, показ) дають можливість студентам краще засвоїти новий матеріал. Під час вивчення проблемних питань застосовуються дискусійні методи.

9. Форма підсумкового контролю успішності навчання

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену. Оцінка виставляється з урахуванням оцінок за змістові модулі.

10. Методи та засоби діагностики успішності навчання

Поточний контроль, який здійснюється у формі фронтального, індивідуального чи комбінованого контролю знань студентів під час практичного заняття, тестування, іспит.

Питання для підсумкового контролю.

1. Стародавнє населення України у кам'яну добу.
2. Епоха міді на території України. Трипільська культура.
3. Господарство, суспільний устрій та культура стародавнього населення України в епоху бронзи.

4. Кочівники Північного Причорномор'я та Приазов'я у ранньозалізну добу: кіммерійці, скіфи, сармати.
5. Грецькі міста-держави Північного Причорномор'я.
6. Проблема походження слов'ян. Давні слов'яни у I–VII ст. н. е.
7. Східні слов'яни у VII–IX ст.
8. Виникнення держави у східних слов'ян. Київська Русь наприкінці IX–70-х рр. X ст.
9. Політичний, економічний та культурний розвиток Київської держави за Володимира Великого та Ярослава Мудрого.
10. Основні тенденції розвитку Київської держави у 1054–1113 рр.
11. Володимир Мономах, його внутрішня та зовнішня політика.
12. Русь у період роздробленості. Монголо-татарське нашествя.
13. Культура Київської Русі.
14. Утворення Галицько-Волинської держави. Внутрішня та зовнішня політика Романа Мстиславича.
15. Галицько-Волинське князівство в часи правління Данила Галицького.
16. Галицько-Волинська держава за наступників Данила Романовича.
17. Політичне становище, соціально-економічний та культурний розвиток українських земель за литовсько-руської доби (1340–1569 рр.).
18. Люблінська унія 1569 р. та її вплив на українські землі.
19. Виникнення українського козацтва. Запорозька Січ.
20. Боротьба українського козацтва проти турецько-татарської агресії.
21. Козацькі війни в Україні наприкінці XVI ст.
22. Козацькі війни 20–30-х рр. XVII ст.
23. Розвиток культури в Україні у другій половині XVI – першій половині XVII ст.
24. Причини та характер Визвольної війни в Україні середини XVII ст. Хід війни у 1648–1654 рр.
25. Перебіг Визвольної війни у 1654–1657 рр.
26. Військо Запорозьке після 1657 р.
27. Військово-політична боротьба в період Руїни (1663–1676 рр.).
28. Наслідки та історичне значення Національно-визвольної війни середини XVII ст.
29. Поділ українських земель між іноземними державами наприкінці XVII ст.
30. Гетьман Іван Мазепа, його внутрішня та зовнішня політика.
31. Пилип Орлик та його конституційний проєкт 1710 р..
32. Визвольна боротьба на Правобережжі на початку XVIII ст. Семен Палій.
33. Гетьманщина за наступників І. Мазепи (1709–1764 рр.).
34. Запорозька Січ у XVIII ст.

35. Обмеження та ліквідація автономії Гетьманщини у другій половині XVIII ст.
36. Гайдамацький рух на Правобережжі. Коліївщина 1768 р.
37. Три поділи Речі Посполитої та їхній вплив на українські землі.
38. Розвиток культури в Україні у другій половині XVII–XVIII ст.
39. Політичне становище та соціально-економічний розвиток Наддніпрянщини у першій половині XIX ст.
40. Суспільно-політичне життя в Наддніпрянській Україні у першій половині XIX ст. Кирило-Мефодіївське товариство.
41. Політичне становище та соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель у першій половині XIX ст.
42. Суспільно-політичне і культурне життя в Західній Україні у першій половині XIX ст.
43. Розвиток культури в Україні у першій половині XIX ст.
44. Реформи 60–70-х рр. XIX ст. та їхній вплив на розвиток Наддніпрянщини.
45. Суспільно-політичне життя та національні рухи в Наддніпрянщині у другій половині XIX ст.
46. Західноукраїнські землі у другій половині XIX ст.
47. Розвиток культури в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст.
48. Українські землі на порозі XX ст.
49. Наддніпрянська Україна під час російської революції 1905–1907 рр.
50. Україна у Першій світовій війні.
51. Початок Української революції 1917–1921 рр. та її розвиток у період Української Центральної Ради.
52. Українська Держава у період гетьманату Павла Скоропадського.
53. УНР часів Директорії, її внутрішня та зовнішня політика.
54. Національно-визвольна боротьба на західноукраїнських землях. ЗУНР.
55. Злука УНР і ЗУНР 1919 р. та її історичне значення.
56. Українсько-польська війна 1918–1919 рр.
57. Культура і духовне життя в Україні у 1917–1921 рр.
58. Передумови запровадження нової економічної політики. Соціально-економічний розвиток УСРР у період непу.
59. Суспільно-політичне та культурне життя в УСРР у 1920-х рр.
60. Індустріалізація в УСРР та її наслідки.
61. Колективізація в радянській Україні та її наслідки.
62. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні: причини та наслідки.
63. Громадсько-політичне життя в радянській Україні у 1930-х рр.
64. Розвиток культури та мистецтва в радянській Україні в 30-х рр. XX ст.

65. Релігія та церква в радянській Україні в 20–30-х рр. ХХ ст.
66. Політичне становище та соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель у 20–30-х рр. ХХ ст.
67. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях у міжвоєнний період.
68. Україна напередодні та на початку Другої світової війни (1939–1941 рр.).
69. Початок радянсько-німецької війни 1941–1945 рр. Окупація України німецькими загарбниками.
70. Нацистський окупаційний режим в Україні (1941–1944 рр.).
71. Рух Опору в Україні під час Другої світової війни.
72. Українська Повстанська Армія та її боротьба.
73. Відбудова народного господарства в УРСР у другій половині 40-х – на початку 50-х рр. ХХ ст.
74. Суспільно-політичне та культурне життя в Україні у другій половині 40-х – на початку 50-х рр. ХХ ст.
75. Суть і зміст процесу “десталінізації” в УРСР у період хрущовської “відлиги”.
76. Соціально-економічний розвиток УРСР у 1953–1964 рр.
77. Духовне та культурне життя в період “відлиги”.
78. Накопичення кризових явищ у суспільно-політичній сфері УРСР у другій половині 60-х – першій половині 80-х рр. ХХ ст.
79. Соціально-економічний розвиток УРСР у 1965–1985 рр.
80. Основні тенденції культурного розвитку радянської України у 1965–1985 рр.
81. Дисидентський рух в УРСР у 1965–1991 рр.
82. Горбачовська “перебудова” в Україні.
83. Утворення Народного руху України та інших політичних партій.
84. Основні тенденції розвитку культури в Україні у період перебудови (1985–1991 рр.).
85. Історичні передумови проголошення незалежності України. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р.
86. Основні віхи державотворчого процесу в Україні у 1990-х рр.
87. Будівництво економіки незалежної України в 1990-х рр.
88. Культурне та духовне життя в незалежній Україні.
89. Незалежна Україна на міжнародній арені.
90. Основні тенденції політичного та культурного розвитку України у першій чверті ХХІ ст.

11. Розподіл балів та критерії оцінювання.

Модуль 1 (поточне тестування)		Модуль 2 (ІНДЗ)	Підсумковий контроль (іспит)		Сума
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	10	60		100
15	15		МКР №1	МКР №2	
12 балів – підготовка і робота на семінарських заняттях; 3 бали – активність на семінарських заняттях	12 балів – підготовка і робота на семінарських заняттях; 3 бали – активність на семінарських заняттях		30	30	

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену
90 – 100	A	Відмінно
82 – 89	B	Добре
75 - 81	C	
67 -74	D	Задовільно
60 - 66	E	
1 – 59	Fx	Незадовільно

12. Методичне забезпечення.

1. Добржанський О. Історія України (кінець XVIII – перша половина XIX ст.): Практикум. / О. Добржанський. – Чернівці: Золоті литаври, 2008.
2. Історія Києва: від княжої доби до сучасності. Збірник документів і матеріалів: Навч. посібник / За заг. ред. В. Ф. Колесника. – К.: Книги – XXI, 2009.
3. Історія України від найдавніших часів до наших днів. Практикум / Упоряд. С. В. Герегова. – Чернівці: Наші книги, 2009.
4. Історія України від найдавніших часів до сьогодення. / За заг. ред. А. П. Коцура. – К.;Чернівці: Книги – XXI, 2010.
5. Історія України: Документи. Матеріали: [посібник / Уклад., комент. В. Ю. Короля]. – К., 2001.
6. Історія України. Документи. Матеріали. Посібник. – К.: Академія, 2009.
7. Історія України: Хрестоматія: У 2-х част. / С. М. Клапчук, Б. І. Білик, Ю. А. Горбань та ін. – К., 1996. – Ч. 1–2.

8. Історія України: Хрестоматія: [Навчальний посібник / Упор. В. І. Гусєв, Ю. О. Калінцев, Г. І. Сургай]. – К., 2003.
9. Історія української культури. Зб. матеріалів і документів / За ред. С. М. Клапчука та ін. – К.: Вища школа, 2009.
10. Національні процеси в Україні: історія і сучасність. Документи і матеріали. Довідник. У 2 ч. - Ч.1. - К, 2007.
11. Хрестоматія з історії України для студентів вузів / [Упоряд.: Б. І. Білик, Л. В. Дячук, Я. С. Калакура та ін.]. – К., 1993.

13. Список джерел.

Збірники документів (хрестоматії):

1. Добржанський О. Історія України (кінець XVIII – перша половина XIX ст.): Практикум. / Добржанський О. – Чернівці: Золоті литаври, 2008.
2. Історія Києва: від княжої доби до сучасності. Збірник документів і матеріалів: Навч. посібник / За заг. ред. В. Ф. Колесника. – К.: Книги – XXI, 2009.
3. Історія України від найдавніших часів до наших днів. Практикум / Упоряд. С. В. Герєгова. – Чернівці: Наші книги, 2015.
4. Історія України від найдавніших часів до сьогодення. / За заг. ред. А. П. Коцура. – К.; Чернівці: Книги – XXI, 2014.
5. Історія України: Документи. Матеріали: [посібник / Уклад., комент. В. Ю. Короля]. – К., 2001.
6. Історія України. Документи. Матеріали. Посібник. – К.: Академія, 2009.
7. Історія України: Хрестоматія: У 2-х ч. / С. М. Клапчук, Б. І. Білик, Ю. А. Горбань та ін. – К., 1996. – Ч. 1–2.
8. Історія України: Хрестоматія: [Навчальний посібник / Упор. В. І. Гусєв, Ю. О. Калінцев, Г. І. Сургай]. – К., 2003.
9. Історія української культури. Зб. матеріалів і документів / За ред. С. М. Клапчука та ін. – К.: Вища школа, 2009.
10. Національні процеси в Україні: історія і сучасність. Документи і матеріали. Довідник. У 2 ч. – Ч. 1. – К, 2007.
11. Хрестоматія з історії України для студентів вузів / [Упор.: Б. І. Білик, Л. В. Дячук, Я. С. Калакура та ін.]. – К., 2013.

Узагальнюючі праці, підручники:

12. Баженко В. Г. Історія України. / В. Г. Баженко. – К., 2015.
13. Білоцерківський В. Я. Історія України. Навч. посібник. / В. Я. Білоцерківський. – К., 2011.
14. Бойко О. Д. Історія України. / О. Д. Бойко. – К., 2015.

15. Борисенко В. Й. Курс української історії: 3 найдавніших часів до XX століття. / В. Й. Борисенко. – К.: Либідь, 1996.
16. Греченко В. А. Історія України. Модульний курс. / В. А. Греченко. - Харків: Форсинг плюс, 2009.
17. Гусев В. І., Казьмирчук Г. Історія України: [Підручник]. / В. І. Гусев, Г. Казьмирчук. – К., 2008.
18. Дорошенко Д. І. Нарис історії України. / Д. І.Дорошенко.– Львів, 1991.
19. Історія держави і права України: У 2-х т. / [За ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка; Підручник]. – К., 2003.
20. Історія України / [Кер. авт. кол. Ю. Зайцев]. – К., 1996.
21. Історія України / В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко, В. Ф. Колесник та ін.; [За ред. В. М. Литвина; Навч.-метод. посібник для семінарських занять]. – К., 2005.
22. Історія України в особах: ХІХ–ХХ ст. / [І. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. Абліцов, О. Божко та ін.]. – К., 1995.
23. Історія України та її державності / За ред. Л. Є. Дещинського. – Л., 2010.
24. Історія України: Навч. посібник / Керівник авт. колективу С. В. Кульчицький. – К.: Альтернативи, 1997.
25. Історія України: навчально-методичний посібник для семінарських занять / За ред. В. М. Литвина. – К.: Знання, 2015.
26. Історія України: нове бачення / В. Ф. Верстюк, О. В. Гарань, О. І. Гуржій та ін.; [за ред. В. А. Смолія]. – К., 2000.
27. Казьмирчук М. Історія України: Підручник. / М. Казьмирчук. – К., 2009.
28. Кормич Л. І. Історія України. Підручник. / Л. І. Кормич. – К.: Алерта, 2010.
29. Король В. Ю. Історія України: Навч. посібник. / В. Ю. Король. – К., 2005.
30. Коцур А. П. Українська державність: історія та сучасність./ А. П. Коцур. – Чернівці, 2010.
31. Крип'якевич І. П. Історія України / І. Крип'якевич – Л., 1990.
32. Курс лекцій з історії України: В 4 кн. / П. С. Коріненко, Ю. Ю. Свідерський, В. М. Окаринський та ін.; [Навч. посібник]. – Тернопіль, 2007.
33. Лановик Б. Д. Історія України: Навч. посібник. / Б. Д. Лановик. – К.: Знання-Прес, 2011.
34. Литвин В. Історія України: [Навч. посібник] / В. Литвин. – К., 2002.
35. Макар Ю. І. Історія України від найдавніших часів до наших днів / Ю. І. Макар. – Чернівці, 1998.
36. Остафійчук В. Ф. Історія України: сучасне бачення. / В. Ф. Остафійчук. – К.: Знання-Прес, 2010.
37. Пасічник М. Н. Історія України: державні процеси, розвиток культури та політичні перспективи. / М. Н. Пасічник. – К.: Знання, 2015.

38. Полонська-Василенко Н. Історія України: У 2 т. / Н. Полонська –Василенко. – К., 2011.
39. Рибак І. В. Історія України у проблемному викладі в особах, термінах, назвах і поняттях.: Навч. посібник / І. В. Рибак. – К.: Центр навчальної літератури, 2014.
40. Савченко Н. М. Історія України: модульний курс. Навчальний посібник. / Н. М. Савченко. – К.: Центр навчальної літератури, 2009.
41. Світлична В. В. Історія України: [Навч. посібник]. – К.: Л., 2002.
42. Світлична В. В. Історія України: Навч. посібник для студентів неісторичних спеціальностей вищих закладів освіти. / В. В. Світлична. – Л., 2015.
43. Теплицкий Ю. М. От Киевской Руси – к суверенной Украине: цивилизационная преемственность. / Ю. Теплицкий. – Луганск, 2000.
44. Уривалкін О. Нарис історії України (сер. XIII – сер. XVII ст.). / О. Уривалкін. – Ніжин, 2003.
45. Черкашина Н. К. Історія України від давніх часів до сьогодення./ Н. Черкашина. – К., 2009.
46. Шабала Я. М. Історія України. Посібник-практикум. / Я. М. Шабала. – Луцьк.: ВМА “Терен”, 2013.
47. Шаповал Ю. І. Україна ХХ століття: Особи та події в контексті важкої історії / Ю. І. Шаповал. – К., 2001.
48. Шевчук В. П. Історія української державності: Курс лекцій / В. П. Шевчук. – К: Либідь, 1999.
49. Юрій М. Ф. Історія України: Навч. посіб. / М. Ф. Юрій. – К, 2009.
50. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – 2-ге вид., перероб. і розшир. – К.: Критика, 2005.
51. Пришляк В. В. Історія України: Навчальний посібник для студентів вузів. У 2 ч. Ч. 1: Від давніх часів до кінця XVIII ст. / В. В. Пришляк. – Брест, 2004.
52. Навчально-методичний практикум “Історія України: козацько-гетьманська доба (друга половина XVI – кінець XVIII)” для студентів спеціальності “Історія” / Укл. О. Лильо. – Л.: УКУ, 2015.

Довідники:

53. Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. – К., 1995.
54. Видатні постаті в історії України (IX–XIX ст.). – К., 2008.
55. Історичні та художні портрети / упоряд. В. І. Гусев (кер. авт. кол.). – К., 2002.
56. Довідник з історії України (А–Я) / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – К., 2001.

57. Енциклопедія історії України / редкол.: В. Смолій (голова) та ін. – ТТ. 1–10. – К., 2003–2013.
58. Історична наука. Термінологічний і понятійний довідник. – К., 2014.
59. Котляр М., Кульчицький С. Довідник з історії України. – 2-е вид. – К., 1996.
60. Котляр М., Кульчицький С. Шляхами віків: довідник з історії України. – К., 1993.